

BATI SONRASI DÜNYADA TÜRKİYE'Yİ ANLAMLANDIRMAK

Türkiye diplomasi, ticaret, yatırım, enerji, kültür, yardım, savunma ve terörle mücadele alanlarında yeni iş birlikleri üreten iddialı bir Afrika vizyonu uyguluyor. Bu vizyon, Türkiye'nin varlığından rahatsız olan Fransa gibi aktörlerin karalamaya çalıştığı "nüfuz yayma ve fetih stratejisi" değil. Ankara, Afrika'da yaptıklarıyla yeni bir ilişki tarzını öne çıkarıyor: "Samimiyet, kardeşlik, dayanışma, birlikte kazanma ve birlikte yol yürüme."

Dünya, pandeminin etkisinden henüz çıkmamışken Cumhurbaşkanı Erdoğan, dış seyahat temposunu artırarak Türkiye'nin dış politika aktivizmini sürdürüyor. Bu tempo özellikle 2021'in son dört ayı dikkate alındığında bilhassa göze çarpıyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın BM ziyareti ile hemen arkasından gerçekleşen Soçi zirvesinden sonra Angola, Togo ve Nijerya'yı kapsayan Afrika seyahati, Azerbaycan ziyareti, G-20 zirvesi ve Glasgow'daki 26. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı'na (COP26) katılımı, bu yoğun temponun

dışarıya taşan kısmı. Zira bu süreçte Cumhurbaşkanı Erdoğan'la görüşmek için Türkiye'ye gelen çok sayıda devlet ve hükümet başkanı bulunmakta. Bunun yanı sıra Kasım'da Türk Konseyi'nin sekizinci zirvesi Türkiye'nin ev sahipliğinde gerçekleşecek. Aralık'ta ise Türkiye-Afrika ortaklık zirvesinin üçüncüsü yine Türkiye'de düzenlenecek. Bu ziyaret trafiğine başta Dışişleri ve Savunma bakanları olmak üzere dış ve güvenlik bürokrasisinin yurt içinde ve yurt dışında muhataplarıyla yaptığı temaslar da eklendiğinde, Türk dış politikasının nasıl bir dinamizme sahip olduğu daha iyi anlaşılır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Togo'da üç Afrika ülkesinin liderleriyle bir araya geldi. Erdoğan, Togo Cumhurbaşkanı Faure Essozimna Gnassingbe, Burkina Faso Cumhurbaşkanı Christian Kabore ve Liberya Devlet Başkanı George Manneh Weah ile Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın bahçesinde sohbet etti. (TCCB-Murat Çetinmühürdar/AA, 19 Ekim 2021)

Burhanettin Duran

bduran@setav.org

ABD, İngiltere ve Avustralya liderleri, AUKUS adı altında yeni bir güvenlik iş birliği kurulduğunu açıklamıştı (Kent Nishimura-Los Angeles Times/Getty Images, 15 Eylül 2021)

Sistemik Gelişmeler, Bölgesel Meydan Okumalar

Dönüşüm içinde olan uluslararası sistemde küresel ve bölgesel ilişkilerde çok kutupluluk ve jeopolitik güç mücadelesi öne çıkıyor. Bu gidişatta en kritik rol, şüphesiz küresel rolünü yeniden tanımlayan ABD'de. Normlara ve çok taraflılığa dayalı bir düzen kurmak için ABD'nin geri döndüğünü söyleyen Biden yönetimi pratikte Trump yönetiminden çok da farklı olmayan bir politika izliyor. Uluslararası düzen kurma veya muhafaza etme derdi olmadığı gibi Amerikan milli çıkarlarını temin için klasik ittifaklara/müttefiklerine pek de değer vermediğini gösteriyor. Biden, her ne kadar söylemlerinde yeni bir soğuk savaş peşinde olmadıklarını söylese de Washington'ın Çin'i sınırlandırma girişimleri, yeni savunma iş birlikleri ve özel ittifakların güçlendirilmesi ile devam ediyor.

ABD, Avustralya ve İngiltere arasındaki güvenlik ve savunma anlaşması olan AUKUS, hem Fransa'nın Avustralya ile imzaladığı 90 milyar dolarlık bir savunma ihalesinin iptali hem de ABD ve İngiltere'nin NATO müttefikleri Fransa'yı sırtlarından bıçaklamasıydı. Bu hamlenin ABD merkezli transatlantik ittifakını sorgulatacak ve Avrupa savunma özerkliği arayışını güçlendirecek boyutta olduğu açık.

AB'nin Çin'i kuşatma politikasına katılmayacağını gören ABD yeni bir adım daha attı. Biden, AUKUS'un hemen ardından Dörtlü (Quad) liderleri (Avustralya Başbakanı Scott Morrison, Hindistan Başbakanı Narendra Modi ve Japonya Başbakanı Suga Yoşihide) ile yüz yüze bir zirve gerçekleştirdi. Adı bile Çin'e karşı güç birliğini gösteren "Hint-Pasifik" bölgesindeki bu yoğunlaşma, ABD'nin dünyanın diğer bölgelerindeki ittifak ve angajmanlarını dönüştürüyor. Biden yönetimi AUKUS ve Quad ile "demokrasiler ittifakı" politikasının rengini netleştirdi. Söylem bir yana bu politikanın temelinde "Önce ABD'nin yeni versiyonu" bulunuyor. Yani Biden usulü Amerikan milliyetçiliği... Çin'i sınırlandırmayı merkeze alırken, AB ve NATO müttefiklerini ikincil düzleme atıyor. Washington, odağını sadece Ortadoğu ve bitmeyen savaşlardan ayırmıyor; aynı zamanda Atlantik de eski önemini kaybediyor. Trump yönetimi döneminde NATO'nun beyin ölümünden bahseden Fransız Cumhurbaşkanı Macron, muhtemelen şimdilerde NATO'nun ruhunun kaybedildiğini düşünüyordu.

Bu nedenle olsa gerek AUKUS ile örselenen Fransa, Yunanistan ile yaptığı yeni savunma anlaşması üzerinden kendini teselli ediyor. Yunanistan'daki "Türkiye korkusunu" kullanarak ağır borç yükü altındaki bu ülkeye silah satmaya devam ediyor. Hem Macron hem de Yunan Başbakanı Miçotakis, bu anlaşmanın "Avrupa'nın stratejik özerkliği"ni güçlendirdiği görüşünde. NATO ittifakı içerisindeki Fransa ve Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı bu duruşu, "ittifakları çatırdatan yeni ittifak" örneği. Doğu Avrupa ülkelerini rahatsız edecek bu yaklaşımın NATO içindeki krizi büyütme riski de ortada.

AUKUS ile örselenen Fransa, Yunanistan ile yaptığı yeni savunma anlaşması üzerinden kendini teselli ediyor. Hem Macron hem de Yunan Başbakanı Miçotakis, bu anlaşmanın "Avrupa'nın stratejik özerkliği"ni güçlendirdiği görüşünde. NATO ittifakı içerisindeki Fransa ve Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı bu duruşu, "ittifakları çatırdatan yeni ittifak" örneği. Doğu Avrupa ülkelerini rahatsız edecek bu yaklaşımın NATO içindeki krizi büyütme riski de ortada.

Yunanistan'ın konjonktürü kullanarak ve kendisini kullandırarak Türkiye'yi dengeleme çabasının nasıl sonuçlar vereceği şimdiden belli. Türkiye-Yunanistan ilişkileri tarihine bakıldığında veya sadece 2020'deki gelişmelere bakıldığında bile Atina'nın adımlarının Türkiye'nin kararlılığını ve caydırıcılığını etkilemeyeceği görülür. Kaldı ki mevzubahis olan, sadece bölgede nüfuz elde etme mücadelesi değil; doğrudan Türkiye'nin egemenlik alanlarını ilgilendiren deniz yetki alanları. Dolayısıyla hangi şartlar altında olursa olsun Türkiye'nin bu konuda taviz vermesinin beklenmesi bile hayalperestlik.

Afrika'da Yükselen Yıldız Türkiye

Fransa ile Türkiye sadece Doğu Akdeniz'de karşı karşıya gelmiyor. Zira Kuzey Afrika ve Sahra Altı Afrika'da da Fransa karşısında Türkiye'yi buluyor. Libya'daki gelişmeler bir tarafa, seçim dönemi hırçınlığı ile Macron Cezayir'in de tepkisini çekti. "Cezayir tarihi Türkiye etkisiyle tamamen yeniden yazıldı. Fransa'ya yönelik nefrete dayanıyor. Fransız kolonizasyonundan önce bir Cezayir ulusu var mıydı? İşte mesele bu." deyiverdi. Hırçın, eski sömürgeci büyük güç olarak Fransa, küresel düzlemde yaşadığı itibar ve güç kayıplarını Türkiye'ye sataşarak toparlamaya çalışıyor. Yükselen güçler arasında Türkiye'nin rekabetçi profili ise giderek güçleniyor.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın deyişiyle Türkiye'nin Afrika'ya ilgisi "Batı'nın Afrika ile olan ilişkilerini de derdest ediyor." Bu ifade, Fransa başta olmak üzere Batılı ülkelerin sömürgeci geçmişinin kötülüklerini vurgulayan ve hala bu yaklaşımdan ayrılmadıklarını gösteren bir ifade. Erdoğan, Angola Meclisi'nde bu "derdest" halini dünyanın dikkatine şu cümlelerle dile getirdi: "İnsanlığın kaderi, İkinci Dünya Savaşı'nın galip gelen bir avuç ülkesinin insafına bırakılamaz. Afrika'daki değişim çağrılarını görmezden gelmemeliyiz."

ABD, Avustralya ve İngiltere arasındaki güvenlik ve savunma anlaşması olan AUKUS, hem Fransa'nın Avustralya ile imzaladığı 90 milyar dolarlık bir savunma ihalesinin iptali hem de ABD ve İngiltere'nin NATO müttefikleri Fransa'yı sırtlarından bıçaklamasıydı. Bu hamlenin ABD merkezli transatlantik ittifakını sorgulatacak ve Avrupa savunma özerkliği arayışını güçlendirecek boyutta olduğu açık.

İşin özü, Türkiye diplomasi, ticaret, yatırım, enerji, kültür, yardım, savunma ve terörle mücadele alanlarında yeni iş birlikleri üreten iddialı bir Afrika vizyonu uyguluyor. Bu vizyon, Türkiye'nin varlığından rahatsız olan Fransa gibi aktörlerin karalamaya çalıştığı "nüfuz yayma ve fetih stratejisi" değil. Fransız Cumhurbaşkanı Macron'un kendi ülkesinin geçmişindeki sömürgeciliği Türkiye'ye yansıtma gayreti başarısızlığa mahkum. Zira "Türkiye'nin tarihinde emperyalizm veya sömürgecilik lekesi bulunmuyor."

Batı Sonrası Dünya İçin Yeni Bir İlişki Tarzı

Ankara, Afrika'da yaptıklarıyla yeni bir ilişki tarzını öne çıkarıyor: "Samimiyet, kardeşlik, dayanışma, birlikte kazanma ve birlikte yol yürüme." Bu itibarla Erdoğan'ın "Daha adil bir dünya mümkün" fikrinin sahadaki uygulamasının en parlak örneği olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çünkü Ankara, küresel sistemin Afrika'yı ayrımcılığa uğratan geçmişine işaret etmekle kalmıyor. Afrika'nın yükseleceğine duyduğu inançla bu kıtanın refahını yükseltecek bir aktörlük sergiliyor. Bu yaklaşım sadece Batılı ülkelerin değil, Çin'in de Afrika ülkeleri ile kurduğu sorunlu ekonomik ilişkinin mahiyetini değiştirecek özellikler taşıyor.

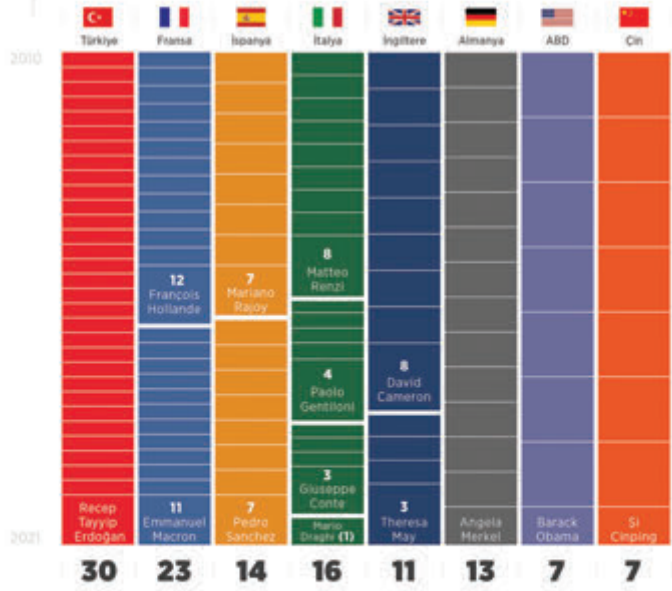
Afrika'nın ortaklarını çeşitlendirmesine katkı veriyor. Türkiye'nin Afrika politikası yeni pazarlara açılmak gibi hedeflerle sınırlı değil. Küresel rol üstlenmek isteyen Ankara'nın yeni dünya belirsizliğine verdiği cevap aynı zamanda. Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Kriter'in önceki sayısında yaptığım röportajda, Cumhurbaşkanımızın çok önemli bir vurgusu vardı: "Yüzyıllara sari Batı hegemonyası artık bitmiştir. Yeni bir uluslararası sistem ortaya çıkıyor."

Bu vurgunun önemli bir yansımaları geçtiğimiz ay yaşanan 10 büyükelçi krizinde de görmemiz mümkün. Ankara'da görev yapan 10 büyükelçinin görev ve sorumluluklarını aşarak Türkiye'deki yargı sürecine müdahale etme girişimleri oldu. Cumhurbaşkanı Erdoğan buna karşılık "Ya Türkiye'yi anlayacaklar ya da terk edecekler" diyerek bu büyükelçilerin istenmeyen kişi ilan edileceklerinin mesajını güçlü bir şekilde verdi. Sonuçta bu büyükelçilikler Türkiye'nin içişlerine müdahale etmeyeceklerinin ifade eden mesajı aynı yöntemle yayınlayarak geri adım attılar ve kriz sönümlendi. Bu konu hakkında konuşulacak çok fazla şey olmakla beraber en öne çıkan sonuç, dünya artık Batı sonrası dönemi yaşamaya başladı. Türkiye bu durumun bilincinde ve buna uygun hareket ediyor. ABD yeni hamleler yapıyor ancak Avrupa hala yeni döneme adapte olmada yavaş kalıyor.

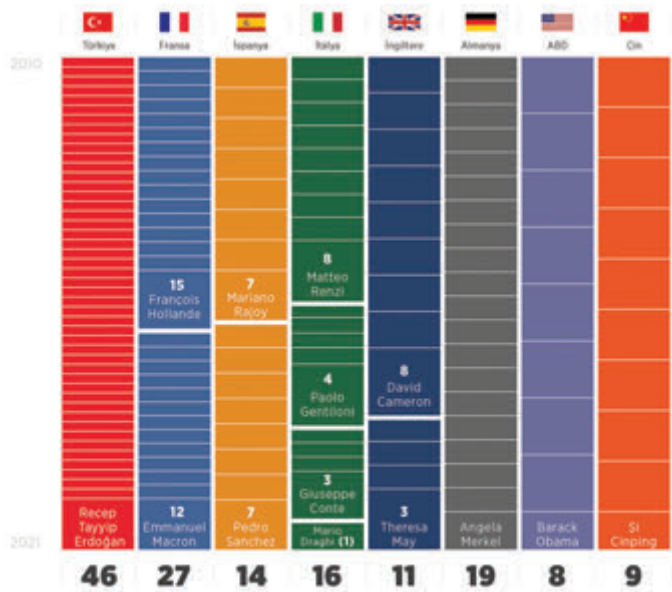
Dünya liderlerinin Afrika'ya ilgileri değişkenlik gösteriyor

Cumhurbaşkanlığı ve başbakanlığı döneminde bugüne kadar bazılarında birden fazla olmak üzere 30 farklı Afrika ülkesine ziyarette bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Afrika'da en fazla ülkeyi ziyaret eden lider

Liderlerin Afrika'da ziyaret ettikleri ülke sayıları

Liderlerin Afrika'daki ülkelere ziyaret sayıları

2010-2021 tarihleri arasındaki görev sürelerince

 Kaynak: AA